

THE SEMANTICS AND PRAGMATICS OF AN OLD ROMANIAN EXPRESSION: “A SE DUCE LA CUCUIATA”

Alexandra-Monica TOMA

“Dunarea de Jos” University of Galati, Romania

Abstract

This paper analyses, from a semantic and pragmatic perspective, the meaning of an old Romanian phraseological unit *a se duce la Cucuiata*, thus providing insights into the archaic Romanian mentality and cultural patterns. Originating from the word *cucui* (bump), *cucuiata* was used to designate an elevated plot of land. The expression included, initially, a euphemistic reference to death, as archaic burial places were usually located on hills, and constituted a linguistic device mirroring the reluctance to deal with human mortality in an undeviating way. However, the connotations of the expression have changed in contemporary Romanian language, to refer to a secluded, distant place, far from civilization, often a symbol of lack of education and limited understanding of the world (pejorative meaning). To reveal the present-day uses of this word, the paper examines and interprets contexts taken from the virtual environment.

Keywords: phraseologisms, euphemisms, pejorative

1. Introducere

Unitățile frazeologice complexe (expresii și locuțiuni) dintr-o limbă sunt construcții stabile, formate de-a lungul secolelor, care reflectă modul de a gândi și de a percepe lumea a membrilor comunității respective. Acestea sunt mărturii ale mentalității și culturii unui popor, iar modul în care evoluează sau, dimpotrivă, ies din uz arată atât complexele schimbări socioculturale și lingvistice prin care trece comunitatea, cât și relevanța pe care ideea plasticizată prin unitatea respectivă o mai are în context contemporan. Această lucrare analizează transformările semantice și bogăția pragmatică a unei

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 International License

vechi expresii românești, fascinantă prin dinamism și prin modul cum a fost resemantizată în limba română vorbită în prezent: *a (se) duce la cucuiata*.

Expresia aleasă poartă pe umeri greutatea unor mituri, miezul unor asocieri metaforice și patina milioanei de utilizări. Demersul nostru va urmări atent întâi traseul *cucuiatei* și conotațiile sale, pentru a se canaliza mai apoi pe o analiză a utilizărilor actuale în mediul virtual. Prin urmare, vom propune o analiză integrată, care va îngloba elementele de stilistică, semantică și pragmatică.

2. Originea expresiei

Mai întâi a fost *cuiul*, pană de lemn, icul care desprinde trunchiurile de copaci. Cuiul acesta era același în expresia *cui pe cui se scoate*, odinioară de o concretețe năucitoare, astăzi perceput ca o metaforă. Cuiul, venit din sfera îndeletnicilor practice, conținând un pic din misterul creației, a servit ca bază în analogii. Cuvântul naște un altul: *cui - cucui*, ambele păstrând, ca semă comună, ideea de ridicătură, protuberanță. Asocierea între *cui* și *cucui* este atestată și de Florica Dimitrescu, care intuiește o reduplicare a primei silabe, ținând cont de faptul că ambele cuvinte indică un loc ridicat. Totuși, etimologia substantivului „cucui” rămâne incertă [1, p. 216].

De aici începe să se scrie istoria Cucuiatei: ridicătura de pământ a fost asimilată cu zona în care erau de obicei amplasate cimitirele. Astfel, *a se duce la cucuiata* (*a pune la cucuiata, a sta la cucuiata*) prelucrează popular motivul mării treceri, conform sensului indicat în volumul lui Stelian Dumistrăcel, care este acela de „a duce (a pune) la cucuiata, a sta la cucuiata = a duce la cimitir; a muri, a fi mort” [2, p. 119]. Referința nu este deloc solemnă totuși. Un spirit hâtru, tipic românesc, a făcut uimitoarea asociere între *cucui* și *cimitir* și, cu o doză de umor și, poate, cu un strop de ironie, a îmblânzit experiența traumatizantă a morții. În același timp, se poate bănuși că în favoarea acestei asocieri a lucrat credința ancestrală că rostirea înseamnă ființare, cuvântarea – creație și transformare în realitate. Cucuiata este o formă eufemistică de a numi moartea fără a o invoca, ancorându-se în gândirea magică. Analogia operată are natura de a canaliza puterea magică, fiind un mod de a prelungi misterul. Așa

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 International License

cum spune Lucian Blaga, „ideea substanței sau a puterii magice nu am putea-o socoti ca o încercare revelatorie deplină în raport cu un mister, căci ea însăși se declară ca o prelungire a misterului.” [3, p. 9] Mai mult, expresia este consecința unui tabu referitor la moarte, care reflectă interdicția cultural-comportamentală la nivel lingvistic.

Utilizarea cuvântului cu sensul de biserică este atestată de Dicționarul Academiei - „biserică (clădită de obicei pe o ridicătură)” – și exemplificată prin următorul enunț, preluat din vorbirea populară: „ca mîne, poimîne, m-or duce și pe mine acolo la cucuieta” [2, p. 120]. Aceeași explicație este oferită și de Lazăr Șăineanu, care definește termenul ca pe „ceva ridicat în sus”, asociat „bisericii în curtea căreia se înmormântează morții” [4, p. 137].

Totuși, conform analizei lui Stelian Dumitrăcel, ipoteza viabilă este că, inițial, în culturile arhaice precreștine, Cucuiata desemna doar cimitirul, situat și el în zone mai înalte, pentru a facilita comunicarea între sacru și profan și a crea o poartă către lumea cealaltă. „Colina este (...) prima manifestare a creației lumii; suficient de proeminentă pentru a se diferenția de haosul inițial, ea nu are însă mărimea imensitate a muntelui. Ea marchează începutul unei emergențe și al diferențierii. Liniile sale molcome o armonizează cu un aspect al sacrului care este pe măsura omului.” [5, p. 434]

Asocierea cu biserica a fost făcută ulterior și indică un mental colectiv apropiat de contemporaneitate. În ciuda coincidenței de gen gramatical între „biserică” și adjectivul substantivizat „cucuiata”, Stelian Dumitrăcel subliniază că amplasarea câmpurilor funerare arhaice, anterioare creștinismului, pe zone mai înalte, este elementul relevant în acest caz. Ca argument suplimentar, Stelian Dumitrăcel aduce în discuție „apariția (incidentală) a sensului cimitir pentru substantivul deal, determinat de poziția înaltă a obiectului respectiv, după cum preciza Iorgu Iordan.” [2, p. 120] Ca expresii conexe, care ilustrează legătura între cucuiata și cimitir, Stelian Dumitrăcel menționează *a păzi cimitirul, a se băga pândar la cimitir* [2, p. 121].

Dincolo de această interpretare a expresiei, se mai poate face asocierea între „a pune la cucuiata” și „a o pune în cui”, sensul fiind acela de „a da uitării”, Cucuiata devenind, în acest context, un loc al uitării. Această explicație este atestată, ca variantă, atât de Stelian

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 International License

Dumistrăcel [2, p.121], cât și de Florica Dimitrescu [1, p. 216], ambii inspirați de Iuliu Zanne și Lazăr Șăineanu. Sensul însă rămâne ancorat în aceeași zonă, căci uitarea este o formă de moarte, astfel creându-se premisele interpretării Cucuiatei ca topos fictiv, tărâm al uitării și simbol al depărtării.

Transformarea într-un nume de localitate, ca Gurguiata, Cucuiata, Cucuieții Vechi, Cucuieșii Noi, marchează faptul că uzul a șters din memoria colectivă conștiința sensul metaforic originar al expresiei, atenuând eufemistica referire la moarte și păstrând referința la colină ca sem principal.

3. Cucuiata: la confluența între metonimie, metaforă și simbol

Fascinată este urmărirea, în cazul acestei expresii, a jocului de lumini și umbre între metonimie, metaforă și simbol, figuri de stil care, din rațiuni teoretice, au fost asociate de R. Jakobson cu natura paradigmatică a similarității și natura sintagmatică a contiguității.

La baza constituirii expresiei se află o relație de contiguitate care modelează sensul. În sfera noțiunii de „cimitir” intră și amplasarea acestuia în locuri înalte. Astfel, în limbajul popular s-a operat înlocuirea unui nume de obiect cu altul, în baza acestei relații de contiguitate logică spațială [6, p. 313]. Prin articularea cu articol hotărât a adjectivului „cucuiată” (ceea ce a provocat schimbarea categoriei gramaticale), s-a ajuns la această denumire inițial metonimică a locului unde erau îngropați morții. În același timp, trebuie remarcat faptul că sensul cuvântului „cucuiata” este generat de transferul dintre concret și abstract, dintre perceptil și imperceptibil.

Traseul cuvântului continuă însă pe calea sinuoasă a modificării sensurilor. Prin utilizări succesive și prin amuțirea treptată a acelei voci a spiritului popular care încearcă să domolească forțele malefice prin nume eufemistice, sensul de „cimitir” s-a pierdut treptat. E greu de spus ce permutări s-au produs la nivel semantic de-a lungul timpurilor. Cert este că acest cuvânt poate fi încadrat în acea categorie de „metafore poporane” menționate de D. Caracostea, care

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 International License

vădesc „o însemnată poziție proprie față de lume” [7, p. 127]. Putem specula deci că următoarele modificări s-au produs în plan metaforic, marcat de „identitate semică între conținuturile expresiilor” [8, p. 166]. Interesant este că această identitate semică este determinată circumstanțial, între Cucuiata, cu atributele menționate mai sus, și orice loc cu trăsături similare, într-un anumit context.

Lumea cealaltă, îndepărtată și misterioasă, ajunge să fie asemănată cu orice spațiu izolat, de data aceasta pământean, situat la mare depărtare de vorbitor. Treptat, „a se duce la cucuiata” a început să implice o plecare la mare distanță, pentru ca apoi să se adauge treptat seme noi, în funcție de context. Prin urmare, de multe ori acest topos ne apare ca o consecință a unui demers absurd, o deturnare de la logică și rațiune, sau un loc al uitării. Cucuiata se conturează ca un simbol al unei anumite categorii de spații simbolice, cu atribute variabile, căpătând, prin convenție și utilizare, o semnificație care îl încadrează în categoria universurilor iluzorii. „A se duce la Cucuiata” enunță un demers raportat la o lume posibilă, iar înțelegerea ei se mulează pe modul cum înțelegea Eco metafora ca lume „în care rozele se lichefiază și unicornii sunt flăcări candidă” [8, p. 171].

4. Ocurențe în lumea virtuală

Pentru a ilustra modul de utilizare actual al cuvântului *cucuiata*, am analizat 20 de ocurențe în spațiul virtual (articole, comentarii, forumuri, bloguri). O primă observație este aceea că expresia nu se regăsește în forma ei inițială decât în dicționare sau în articole care o analizează din punct de vedere etimologic și semantic. În toate celelalte texte din mediul virtual, se folosește doar *cucuiata*, ceea ce indică simplificarea expresiei și pierderea legăturii semantice cu moartea. Cuvântul se regăsește în contexte prin excelență informale, de o oralitate debordantă, aspect ușor explicabil prin faptul că provine din vorbirea populară și că este perceput de vorbitori ca atare.

O primă categorie a ocurențelor leagă *cucuiata* (scris cu minusculă) de un topos izolat, îndepărtat, greu accesibil, care presupune o reconectare cu natura și cu sinele. Cu această conotație, apare într-un vlog: *L-am lăsat pe tata să se ocupe două zile de șantier, cât timp sunt eu plecat la "cucuiata undeva prin Alpii Francezi"*. [9] Același

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 International License

sens se regăsește și într-un blog care descrie un spațiu al regăsirii, al păcii interioare și al izolării de tumultul vieții contemporane: *E la cucuiata sus de tot, nu auzi balamucul altora, habar n-ai cei aia inghesuiala între alte "hoteluri", nu-ti deranjeaza nimeni rasaritul sau apusul, si unde pui, ai parte de o saltea fantastica. Merita!* [10] În exemplele de mai sus, *cucuiata* își menține doar legătura semantică cu uitarea și izolarea, fiind folosită pentru a sugera metaforic un spațiu lipsit de o geografie anume, consecință al escapismului, care conține promisiunea delimitării de provocările vieții zgomotoase contemporane. Mai mult, *cucuiata* are, în aceste cazuri, și atribute legate de reconectarea identitară și de aderarea la un set de valori culturale tradițional-românești, evocând spațiul rural într-o lumină idealizată. Nu întâmplător, exemplele menționate sunt preluate de pe bloguri, care, prin definiție, sunt căi de reșezare și de explorare a propriei identități.

În contrapondere, multe alte utilizări ale cuvântului au sens peiorativ, și se asociază cu ironia și sarcasmul. Astfel, referința nu este doar la un spațiu izolat și îndepărtat, ci și la unul de rău augur, o materializare a eșecului. Un comentariu la o știre sportivă menționează, cu obidă: *Ca aia veneau în valuri spre poarta Stelei,,ce faceau ai nostri,dadeau mingea la cucuiata, numai sa scape de ea.Mie mi-a fost frica ca o sa si pierdem.* [11] În aceeași notă, un articol menționează: *Pricepi greu considerentul pentru care dulgherul alege să suie la cucuiata creasta casei. Nu-l înțelegi nici pe proprietar. De ce și-ar dori să se cocoțe în pod, chiar și numai o dată pe lună?* [12] Semele principale sunt, în aceste cazuri, distanța față de ținta stabilită, *cucuiata* simbolizând o ratare lamentabilă. Legătura cu moartea și uitarea se pierde, dar rămâne conexiunea cu depărtarea, care nu are valoare regeneratoare, ci distructivă.

Într-unul dintre contextele identificate, *cucuiata* este asociată chiar nebuniei și alienării. Într-un articol online care redă declarațiile unui personaj public controversat, care s-a remarcat prin poziții publice extremiste și, ocazional, violente, unul dintre cititori comentează: *Spitalul de alienați Socola are găuri în zid și pacienta Sosoaca a scăpat prin una dintre ele. În cămașa de forță ar trebui! Și dusă la cucuiata.* [13]

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 International License

Transformarea în toponim prin scrierea cu majusculă este dezvoltată prin adăugarea atributului „din Deal”, duplicând modul tipic de formare a multor denumiri românești de localități. Contrastul între precizia accentuată a toponimului și incertitudinea legată de referent este o sursă de expresivitate, potențând raportul între ficțional și real. Cucuiata din Deal nu este numai un loc cu valențe simbolice fără localizare geografică precisă, dar și simbolul unui statut socio-cultural și al unei mentalități. Cucuiata din Deal devine un simbol al spațiului rural, conturat în opoziție cu cel urban.

Remarcăm că cele mai multe ocurențe conțin această improvizație lingvistică, care dublează semantic referința la o ridicătură de pământ, indicând astfel că vechea legătură a cuvântului cu ideea de colină nu mai este decodată de către vorbitorii contemporani, care simt nevoia să adauge un plus de expresivitate. Intenția din spatele acestei denumiri mai elaborate a unui spațiu simbolic distant este de a evidenția caracterul izolat al Cucuiatei, această izolare fiind mai ales de natură culturală și comportamentală. Un exemplu grăitor se regăsește în acest fragment preluat dintr-o postare de blog, unde autorul își exprimă mușcător opiniile despre anumiți participanți la trafic, într-o relatare plastică și bogat colorată stilistic: *Tipul respectiv se aseamănă foarte bine cu cel al corporatistului sub 30 de ani, cu mașină de firmă, precum și cu cel al țaranului de la Cucuiata din Deal, șofer profesionist pe dubă >3500kg.* [14] În acest caz, Cucuiata din Deal, scrisă cu majusculă (fie pentru a marca intenția sarcastică, fie dintr-o hipercorectitudine a autorului) și folosită, în mod evident, ca un peiorativ, reprezintă un spațiu al lipsei de educație. Distanța este cea față de lumea civilizată, iar izolarea este, în acest caz, o cauză a abaterilor comportamentale.

O semnificație similară se regăsește și într-un articol de opinie despre declarațiile unui fost ministru al învățământului. În acest caz, imaginația autorului merge mai departe, plăsmuind un destinatar inocent din mediul rural, tanti Leana, reprezentanta unei categorii de profesori naivi, care ar crede promisiunile ministrului, iar locul de baștină al acesteia este tocmai Cucuiata din Deal, locul îndepărtat de lume, izolat de civilizație, unde credulitatea este încă posibilă: *Așa că tanti Leana, profesoara de la Cucuiata din Deal, trebuie să vadă cu ochi buni că reinnoirea poate fi grea, dar împreună am dovedit că*

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 International License

știm cum se face. [15] Remarcăm că, și în acest caz, se menține atât conotația peiorativă, precum și analogia cu spațiul rural.

Inventariind cele 20 de ocurențe, se observă că cele mai multe contexte (15) folosesc improvizația toponimică Cucuiata din Deal (cu varianta Cucuietii din Deal), iar 17 dintre ele sunt folosite cu sens peiorativ. Prin urmare, expresia *a se duce la cucuiata* cu sensul de *a muri* nu mai este una actuală, iar legătura cu cimitirul și moartea s-a estompat, Cucuiata rămânând, totuși, pentru vorbitori, denumirea unui spațiu simbolic izolat, uitat de lume, marcat de decalaje socioculturale sau, pur și simplu, cu un ritm diferit de cel cotidian, utilizarea fiind, în multe dintre cazuri, ironică sau sarcastică.

5. Concluzii

Asociată, la origine, cu cimitirul, expresia *a se duce la cucuiata* s-a conturat ca o eufemistică raportare la moarte, depărtare și uitare. În limba română contemporană, Cucuiata a pierdut firele invizibile care o legau de experiența capitală a morții și de tabuul care stă la baza transferului de sens. În urma analizei ocurențelor în textele din mediul virtual, se remarcă că expresia nu mai este folosită cu sensul inițial, ca locuțiune verbală. Vorbitorii însă păstrează cuvântul ca un fals toponim, care denumește fie un loc al decalajelor socioculturale, al înapoierii și al lipsei de educație (cu sens peiorativ), fie, mai rar, o categorie generică de spații cu anumite caracteristici comune (depărtarea, izolarea, amplasarea în zona rurală), care oferă ocazia regăsirii și reconectării cu natura.

Bibliografie:

- [1] Dimitrescu, F. (1995), *Dinamica lexicului românesc – ieri și azi*, Cluj–București : Clusium–Logos.
- [2] Dumistrăcel, S. (2001), *Până-n pânzele albe. Dicționar de expresii românești*, Iași: Institutul European.
- [3] Blaga, L. (1992), *Despre gândirea magică*, București: Garamond.
- [4] Șăineanu, Lazăr, 1887, *Încercare asupra semasiologiei limbei române. Studii istorice despre tranzițiunea sensurilor*, București: Tipografia Academiei Române.

ACROSS

www.across-journal.com

ISSN 2602-1463

Vol. 7 (2) 2023 Imagined and True Stories of the Multicultural Self

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 International License

[5] Chevalier, J., Gheerbrant, A. (1994), Dicționar de simboluri, București: Artemis.

[6] Bidu-Vrănceanu, Angela, Călărășu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, 2005, Dicționar de științe ale comunicării, București: Nemira.

[7] Caracostea, D., (2000), Expresivitatea limbii române, Iași: Polirom.

[8] Eco, U. (1996), Limitele interpretării, Constanta: Pontica.

Webografie:

[9] Vlog George Buhnici (2017), L-am lăsat pe tata să supravegheze șantierul.

<https://buhnici.ro/vlog-l-am-lasat-pe-tata-sa-supravegheze-santierul/comment-page-1/> (accesat la 14 decembrie 2022).

[10] Liviui Haihui, Blog personal (2018), La munte, la Ranca, la Casuta.

<http://haihuiculiviu.blogspot.com/2018/01/la-munte-la-ranca-la-casuta.html>

(accesat la 29 noiembrie 2022).

[11] Gsp.ro, Gazeta sporturilor (2010) <https://www.gsp.ro/international/europa-league/ienei-nu-stim-sa-pierdem-dar-gata-sa-privim-inainte-la-ce-urmeaza-209366-comentarii.html> (accesat la 10 decembrie 2022).

[12] Călin, S. (2022) Propoziții pretențioase – Ahtiași, în Ziarul de Râmnic, <https://ziarulderimnic.ro/?p=18420> (accesat la 13 ianuarie 2023).

[13] G4Media.ro (2021) <https://www.g4media.ro/sosoaca-contul-de-facebook-blocat-pentru-jigniri-doar-eu-si-trump-mai-suntem-blocati-pentru-atitudinile-noastre-i-am-spus-unei-doamne-ca-are-o-fata-de-doamna-de-rad-si-curcile-pe-care-le-creste.html> (accesat la 10 decembrie 2022).

[14] Ștefan, M. (2009) Atenție, boi! <https://www.mihaistefan.ro/atenție-boi/> (accesat la 10 decembrie 2022).

[15] Popescu, C. (2007) Din puțul gândirii lui Hărdău, în Curentul, <https://www.curentul.info/social/din-putul-gandirii-lui-hardau/> (accesat la 13 ianuarie 2023)